

Д.А. Алиқулова, Д.А. Жўрабоева

ФРАНЦУЗ ТИЛИ ДАРСЛИГИ

*Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги университетларнинг табиий
фанлар факультетлари талабалари учун дарслик
сифатида тавсия этган*

ТОШКЕНТ "ЎЗБЕКИСТОН" 1999

ISBN 5-640-02300-7

А $\frac{4602020104-43}{354 (04) 98}$ 99

© "ЎЗБЕКИСТОН" нашриёти, 1999 й.

КИРИШ СЎЗИ

Мазкур дарслик олий ўқув юртлари учун чиқарилган дастур асосида ҳамда ҳозирги замон талаблари эътиборга олинган ҳолда яратилган.

Дарслик 180-200 соатлик машғулотлар учун мўлжалланган бўлиб, қуйидаги қисмлардан иборат:

1. Фонетикага кириш қисми ;

2. Асосий қисм

3. Мутахассисликка оид матнлар .

4. Грамматикага оид жадваллар .

1. Фонетикага кириш қисмида француз тили фонетикаси қоидалари, унинг ўзига хос томонлари, товуш ва ҳарф тизимлари ўрганилади. Улар турли фонетик машқлар билан тўлдирилади.

2. Асосий қисм 20 та дарсдан ташкил топган бўлиб, дарслар қуйидагиларни ўз ичига олади:

Грамматика

Лексика

Феъллар

Иборалар

Мақоллар

Ҳар бир дарс грамматик қоидалар билан бошланади. Улар мисоллар ва машқлар билан исботланади. Ўзлаштиришни осонлаштириш мақсадида қоидалар ўзбек тили грамматикаси қоидалари билан таққосланади, уларнинг ўхшаш ва тафовут томонлари тушунтирилади. Берилган матнлар шу грамматик қоидаларга асосланади. Матнлар мавзуси: талабаларнинг кундалик ҳаёти, ўқиш ва иш фаолияти, табиат ҳодисалари, фан ва техника ҳамда илмий ва ижтимоий ҳаётга оид материаллардан иборат. Матнлар учун нотаниш сўз ва ибораларнинг таржималари берилади. Ҳар бир дарсда икки, уч ва ундан ортиқ нотагир тусланувчи феълларнинг тусланишлари бериб борилади.

Отазики нутқ малакаларини ўстириш мақсадида турли саволлар, диалоглар, лексик машқлар, сўз иборалари, мақоллар берилади. Дарснинг қандай ўзлаштирилганлигини назорат қилиш мақсадида "Рейтинг синов иши" берилади ва шу билан дарс якунланади. Ўқитувчи шу рейтинг синов иши асосида кундалик ва якуний назорат ишларини ўтказиши мумкин. Талабаларга бериладиган вазифалар икки турга

бўлинад: аудиторияда мустақил бажариладиган вазифалар ва уй вазифалари.

Баъзи мураккаброқ вазифалар ўқитувчи ёрдамида бажарилади.

Ўтилган материалларни такрорлаш ва мустаҳкамлаш учун ҳам грамматик ва лексик машқлар берилган.

Айрим матнлар таржимаси билан берилган. Бундан кўзланган мақсад француз тилидаги сўз ва ибораларни, кўп маъноли феълларни ва турли атамаларни тўғри таржима қилишда талабаларга ёрдам бериш, уларда шу кўникмаларни ривожлантиришдир.

Дарслар асосан 4—6—8 соатларга мўлжалланган бўлиб, улар грамматик ва лексик материалларнинг мураккаб ва осонлигига боғлиқ.

3. Мутахассисликка оид матнлар физика, математика, кимё, биология, география, геология каби табиий фанлар бўйича тузилган. Улар асосан Францияда нашр қилинган адабиётларнинг асл нусхаларидан олиниб, баъзи ўринларда оsonлаштирилган. Нотаниш сўз ва иборалар, махсус атамаларнинг таржималари берилган. Шу матнлар асосида вазифалар ҳам берилган. Уларни бажариш билан талабалар ўтилган грамматик ва лексик материалларни такрорлайдилар ҳамда ўз мутахассисликларига оид сўз ва атамаларни ўзлаштирадilar.

"Уйда ўқиш учун матнлар" сарлавҳаси остида берилган матнларни талабалар уйда, мустақил, лугат ёрдамида тайёрлайдилар ва ўқитувчига топширадilar. Бу уларнинг француз тилида нашр этилган адабиётларнинг асл нусхаларидан фойдаланишларига замин тайёрлайди.

Француз тили фонетикасига оид қоидалар: ҳарф ва ҳарф бирикмалари, товушлар, уларнинг турли ҳарфлар билан ифодаланиши ва ўқилиши, асосий қисмдаги матнлар ва диалогларнинг ўқилиши, мутахассисликка оид матн ва улардаги махсус атамаларнинг ўқилиши ва таржимаси фонетик лабораторияларда техник воситалар ёрдамида такрорланиши мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун шу матнлар лентага ёзилган бўлиши лозим ва талаба уларни дарслик ёрдамида кузата олади.

4. Грамматикага оид жадвалларда дарсларда ўтилган грамматик қоидаларнинг асосийлари ва 3-гуруҳ феълларининг тусланишлари жадвалларда қисқача баён этилади.

Биз дарсликнинг қўлёзмасини кўриб фикр билдирган француз тили мутахассиси Жаклин Булариа хонимга ўз миннатдорчилигимизни изҳор этамиз.

ФОНЕТИКАГА КИРИШ ҚИСМИ

Француз тили Франциянинг давлат ва миллий тилидир. Француз тили фламанд тили билан биргаликда Бельгиянинг ва итальян ҳамда немис тиллари билан Швейцариянинг ҳам давлат тилидир. Француз тилида Канаданинг бир қисми, яъни Квебек вилоятида ҳам сўзлашадилар. Шунингдек, француз тили Африканинг бир неча мамлакатларида ҳам тарқалган. Масалан: Ливия, Жазоир, Мавритания, Марокко, Судан, Гвинея ва бошқалар.

Бизнинг мамлакатда ҳам француз тилини ўрганишга қизиқиш тобора ортмоқда. Маълумки, республикамиз мустақилликка эришгандан сўнг хорижий давлатлар билан турли соҳалардаги алоқаси ривожланиб бормоқда. Табиийки, шу давлатлар тилини ўқиб ўрганиш давр тақозосидир.

Француз тили дунёда энг ривожланган тиллардан бири ҳисобланади. У роман тиллари гуруҳига киради. Бу гуруҳга испан, итальян, португал ва румин тиллари ҳам киради. Бу тилларнинг ҳаммаси эса латин тилидан келиб чиққан бўлиб, бу тилда қадимги римликлар сўзлашганлар.

Француз тилида ҳарф ва товушлар

Француз тилида ҳарфлар сони 26 та бўлиб, шулардан олтитаси унли ва йигирматаси ундош товушлардир. Товушлар сони эса 35 та. Демак, товушлар ҳарфлар сонига қараганда кўпроқ. Шунинг учун ҳам ҳарф ва товуш фарқини аниқ тасаввур қилиш керак. Чунки бир ҳарф турли товушни ифодалаши, бир товуш эса ёзувда турли ҳарфлар билан ифодаланиши мумкин. Бу — ҳарфларнинг бошқа ҳарфлар олдида қандай келишига ва қандай белгилар билан ифодаланишига боғлиқдир.

Унли ҳарфлар қуйидагилар: а, е, і, о, u, y.

Ундош ҳарфлар қуйидагилар: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z, w.

Товушлардан 16 таси унли товушлар, улардан 4 таси бурун товушлари. Улар, яъни товушлар тўғри талаффуз этилиши учун махсус фонетик белги-транскрипция билан